

Valtion nuorisoneuvoston lausunto valtakunnalliseen nuorisotyön ja – politiikan ohjelmaan 2020-2023

Valtion nuorisoneuvosto on nuorisotyön ja –politiikan asiantuntijaelin, jonka asettaa valtioneuvosto. Nuorisolain §6 mukaan neuvoston tehtävänä on:

- 1) käsitellä nuorten kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita ja arvioida valtionhallinnon toimien vaikutuksia nuoriin ja nuorille suunnattuihin palveluihin ja toimintoihin;*
- 2) tehdä aloitteita ja esityksiä nuorisopolitiikan kehittämiseksi;*
- 3) tuottaa ajankohtaista tietoa nuorista ja heidän elinoloistaan;*
- 4) antaa opetus- ja kulttuuriministeriölle lausunto valtakunnalliseen nuorisotyön ja –politiikan ohjelmaan otettavista asioista;*
- 5) seurata toimialan kansainvälistä kehitystä ja yhteistyötä.*

Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet

Valtion nuorisoneuvosto antoi lausunnon valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelmaan otettavista asioista opetus- ja kulttuuriministeriölle 6.6.2019. Lausunnossaan neuvosto painotti yhdenvertaisuutta ohjelman läpileikkaavaksi arvoksi, nosti esille neljä nuorisopoliittista painopistettä joihin VANUPOssa tulisi reagoida sekä painotti mittariston kehittämisen tärkeyttä nyt lausunnolla olevaan valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelmaan. Nuorisopoliittiset painopisteet harrastamisesta, osallisuudesta ja vaikuttamisesta, osaamisesta sekä kansainvälisyydestä ja kestävästä kehityksestä on pääosin huomioitu VANUPOssa, mutta näihin vaadittuja toimenpiteitä ei kaikilta osin näy nyt lausunnotkierroksella olevassa ohjelmaluonnoksessa.

Valtion nuorisoneuvosto katsoo, että elämän merkityksellisyyden korostaminen ja osallisuus yhteiskunnassa ovat ohjelmalle hyvä arvopohja. Valtion nuorisoneuvoston lausunnossa VANUPOon otettavista asioista korostettiin yhdenvertaisuutta ohjelman läpileikkaavaksi arvoksi. Nyt yhdenvertaisuus näkyy VANUPOssa sekä yksittäisinä toimenpidekokonaisuuksina että merkityksellisyyden myötä myös läpileikkaavana arvona. Tämä on valtion nuorisoneuvoston mielestä hyvä lähestymistapa VANUPOon.

Valtion nuorisoneuvosto pitää hyvänä VANUPOn monialaista näkökulmaa nuorisopolitiikkaan. Ohjelmaluonnoksen lähestymistapa VANUPOsta yhteistyötä tiivistävänä ohjelmana on kannatettava, sillä nuorisopoliittista keskustelua luonnehtii usein tarve tiivistää yhteistyötä. Myös valtion nuorisoneuvoston toteuttamassa VANUPOn 2017-2019 arvioinnissa todetaan, että ohjelman roolin tulisi jatkossa olla nimenomaan poikkihallinnollisen nuorisopolitiikan väline ja nuorisopolitiikkaa kokoava ohjelma. VANUPOn lisäksi myös pääministeri Antti Rinteen hallitusohjelmaan *Osallistava ja osaava Suomi* on kirjattu nuorisopoliittisia tavoitteita, kuten Islannin mallin luominen Suomeen harrastamisen edistämiseksi.

Rakenteellisesti VANUPOn kolme nuorisopoliittista tavoitetta ovat pääosin hyviä ja selkeitä. VANUPOn vaikuttavuutta tulee edistää siten, että näitä tavoitteita seurattaisiin myös mittareiden näkökulmasta kokonaisuuksina, ettei käy niin, että tavoitteet ”hajoavat” niitä edustaviin alatavoitteisiin eikä näiden välistä yhteyttä osata analysoida. Alatavoitteiden ja niiden sisältämien toimenpiteiden määrä on melko suuri, mikä herättää huolta tulosten seuraamisessa onnistumisesta. VANUPOn ollessa strateginen nuorisopolitiikkaa ohjaava asiakirja on tärkeää, että kokonaisuus on hallittavissa ja sen vaikuttavuus seurattavissa. Valtion nuorisoneuvoston näkemyksen mukaan VANUPOn toteutumista pitää pystyä seuraamaan reaaliajassa. Valtion nuorisoneuvosto on huolissaan siitä, onko VANUPO nykyisessään muodossaan liian laeva ja onko sen toteutuminen liian vaikeasti seurattavissa.

Nyt lausuntokierroksella olevassa valtakunnallisessa nuorisotyön ja –politiikan ohjelmassa keskeistä on tarkentaa sitä, mitä toimenpiteet käytännössä tuottavat, miten toimenpiteet saavuttavat nuoret ja millä resursseilla toimenpiteiden toteutuminen turvataan. Samoin yhteistyökumppanit tulee määritellä ja avata näiden käytännön roolia toimenpiteitä toteuttamisessa. Samalla pitää avata VANUPOn toimien jaksotus: mitkä toimenpiteistä toteutetaan milläkin aikavälillä. Valtion nuorisoneuvoston mielestä VANUPOssa myös avustuspolitiikkaa tulee tuoda enemmän esille nuorisopolitiikan toteuttamiseksi. Yleisesti ottaen VANUPO kaipaa konkretisointia läpi ohjelman.

Luonnoksessa valtakunnalliseksi nuorisotyön ja –politiikan ohjelmaksi nuorisopoliittisille tavoitteille ja toiminnoille on esitetty mittareita, jotka vaihtelevat mm. erilaisten tilasto- ja asiakastietojen sekä tieteellisen tutkimuksen tuottaman tiedon välillä. Näistä mittareista osa ei juurikaan avaa niiden takana olevia ilmiöitä tai vaikuttavuutta. Tämä on ohjelmaluonnoksen keskeisiä ongelmia. Osittain mittarit myös puuttuvat kokonaan. Vaikka onkin järkevää hyödyntää jo olemassa olevia instrumentteja VANUPOn seuraamiseksi, on ohjelmassa kriittistä tarkentaa, miten seurantamittaristoja seurataan, kuka niitä seuraa ja miten mitattaviin ilmiöihin voidaan VANUPOn puitteissa reagoida. Jos mittareita ei ole olemassa, niitä on luotava. Tämän tulee olla myös yksi VANUPOn tavoitteista. VANUPOn toimenpiteiden vaikuttavuuden seuranta jää vielä tässä vaiheessa epäselväksi, vaikka mittariston suhteen ollaan otettu askel oikeaan suuntaan edelliseen ohjelmaan verrattuna.

VANUPOa tulee arvioida kauden puolessa välissä. Tässä valtion nuorisoneuvosto voi olla mukana. Ohjelmassa tulee huomioida valmius tehdä muutoksia sen sisältöön, mikäli tunnistetaan tällaisia tarpeita.

Nuorella on keinot ja taidot osallistumiseen ja vaikuttamiseen

Osallisuuden vahvistaminen on kirjattu jo hallitusohjelmassa syrjäytymisen ehkäisemisen ohessa VANUPON painopisteeksi. Valtion nuorisoneuvosto katsoo, että ilmastonmuutoksen nostaminen ensimmäiseksi asiaksi VANUPOssa edustaa ajankohtaista ymmärrystä nuorten kokemuksesta ilmastonmuutoksen suhteen. Muilta osin osallistamisen vahvistamisen keinot ovat melko perinteisiä ja nuorisopoliittisessa keskustelussa usein esiintyviä, ylätasoisia keinoja (edistetään vaikutusmahdollisuuksia, kannustetaan kuntia jne). Huomion kiinnittäminen vähemmistöihin on kuitenkin tärkeä nosto VANUPOon. Osallistumiseen liittyen valtion nuorisoneuvosto toteaa, että nuorten osallistumista täytyy seurata tietoperusteisesti ja pyrkiä reagoimaan vaikuttamistapoihin, jotka ovat uudenlaisia ja nousevat juuri nuorten intresseistä. Nuorisobarometristä 2018 tiedämme, että nuorten politiikkakiinnostus on ennätystasolla. On tavoiteltavaa, että tätä kiinnostusta saadaan kanavoitua myös edustuksellisessa demokratiassa toimimiseen, vaikka ulkoparlamentaariset keinot ovatkin tärkeitä tapoja nuorille toimia.

Valtion nuorisoneuvosto pitää hyvänä, että koulujen ja oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta vahvistetaan. Samalla neuvosto vaatii, että politiikkaa tuodaan lähemmäksi nuoria koulussa mm. järjestövierailuin. Kuitenkin demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksessa tulee kiinnittää huomiota myös oppilaitosten ulkopuolella olevien nuorten demokratiataitojen kehittämiseen. Peruslähtökohtana tulee olla nuorten poliittisen osallistumisen mahdollisuuksien yhdenvertaistaminen pitämällä huolta siitä, että nuorten tietopohja ja valmiudet vaikuttamiseen eivät riipu koulutustasosta.

Nuorten turvallisuuspääoma kasvaa

Turvallisuusnäkökulman nostaminen esiin VANUPOssa on hyvä avaus ja otsikon alla olevat ilmiöt vaativat välitöntä reagointia jo siksikin, että niihin liittyy terveyshaittoja ja hengenvaaraa. Esitetyt ilmiöt koskevat konkreettisesti nuorten turvallisuutta ja valtion nuorisoneuvosto pitää hyvänä, että ohjelmassa haetaan esitettyihin ilmiöihin ratkaisuja. Osissa toimenpiteitä kuitenkin tulee tarkentaa, mitä oikein aiotaan tehdä. Esimerkiksi grooming-ilmiössä kirjattu toimenpide ”yhteistyön puitteissa toteutetaan eri hallinnonalojen toimenpiteiden koordinaatiota pitkäjänteisten ja vaikuttavien toimintatapojen, toimintamallien löytämiseksi sekä valtionhallinnon määrärahojen tarkoituksenmukaisen kohdistamisen tueksi” jättää konkreettiset toimenpiteet arvailujen varaan. On myös huomioitava, että esimerkiksi grooming-ilmiöön puuttumiseen on jo olemassa osaavia tahoja ja toimintamuotoja. Näiden edistämiseen tulee keskittyä ennen kuin aletaan kehittää kokonaan uusia toimintamuotoja. Sama koskee myös muita nuorten turvallisuutta koskevia ilmiöitä.

Valtion nuorisoneuvosto muistuttaa, että myös turvallisuusnäkökulmassa on tärkeää tiedostaa, etteivät VANUPOssa esitetyt ilmiöt tapahdu tyhjiössä. Esimerkiksi nuorten rikollisuuteen liittyy sosiaalisia ongelmia ja näin ollen myös ratkaisujen tulee olla näitä korjaavia.

Nuorella on edellytykset sujuvaan arkeen – nyt ja tulevaisuudessa

Arjen hallinta on tärkeä osa nuorten identiteetin ja itsenäistymisen vahvistamista. Nyt luonnoksessa valtakunnalliseksi nuorisotyön ja –politiikan ohjelmaksi ei kuitenkaan puhuta niinkään arjenhallintataidoista, vaan arjesta laajemmin, olkoonkin että esimerkiksi taloudenhallintaan ja asumiseen liittyvät toimenpiteet ovat arjenhallintaitoja. Tässäkin kokonaisuuden hahmottaminen tarkemmin ohjelmaan tuo kokonaisvaltaisempaa käsitystä sen nuorisopoliittista tavoitteista. Nuorten arjenhallintataitoja täytyy edistää hyvällä sosiaalipolitiikalla ja perhepolitiikalla, tasaamalla nuorten arjenhallintataitojen oppimista kotona. Myös perusopetuksessa on syytä jatkaa arjenhallinnan taitojen opettelua.

Nuorisotakuun rooli nuorten pääsyssä koulutukseen ja työhön on tärkeä. Valtion nuorisoneuvoston mukaan nuorisotakuun toteuttamisessa tulee turvata jatkuvuus yli hallituskausien sekä varmistaa, että nuorisotakuun koordinaatio on selkeää ja mutkatonta. Ohjelmaluonnoksessa on tärkeä määritellä, mitä nuorisotakuulla nyt tarkalleen ottaen tarkoitetaan. VANUPOssa tulee seurata niitä toimenpiteitä, jotka tukevat nuorten jaksamista opiskelussa ja työelämään siirtymisessä. Nuorisotakuun lisäksi ohjaamo on erinomainen toimintamalli, ja sen rahoitus on vakinaistettava. Huomiota on kiinnitettävä myös oppilas- ja opiskeluhuollon parantamiseen ja muihin toimenpiteisiin, joilla tuetaan nuorta tämän kokiessa paineita tulevaisuutensa luomisessa. Suomessa on korkea osaamiskynnys työmarkkinoilla, ja nuorisotyön tuen saamisella voi olla keskeinen osa nuoren identiteetin vahvistamisessa myös siinä tilanteessa, kun tämä kokee koulutukseen ja työelämään siirtymisen haasteelliseksi. Edellä mainitut toimenpiteet liittyvät myös osittain nuorten yleisiin mielenterveysongelmiin ja niihin tarvittavan tuen saantiin. VANUPOssa tulee katsoa myös nyt eri ilmiöiksi eroteltuja kokonaisuuksia limittäin ja niiden keskinäistä suhdetta.

Nuorten tukeminen koulutuspolulla vaatii joustoa, jotta nuori löytää oman alansa, on motivoitunut opiskelemaan ja pystyy pitämään huolta jaksamisestaan sekä nauttimaan elämästä. Muun muassa oppilas- ja opiskeluhuollon roolin vahvistaminen on tässä tärkeää.

Valtion nuorisoneuvoston lausunnossa valtakunnalliseen nuorisotyön ja –politiikan ohjelmaan otettavista asioista vaadittiin, että kiusaaminen harrastuksissa pitää saada loppumaan. Tämä kirjaus tulee lisätä nyt lausunnolla olevaan VANUPOon, ja määritellä toimenpiteet tavoitteen saavuttamiseksi.

Nuorten mielenterveysongelmat ovat aivan liian yleisiä. VANUPOn toimiessa toimenpiteitä kokoavana ohjelmana on tärkeää yrittää luoda mielenterveyteen kokonaisvaltaista näkemystä siitä, miksi nuorilla on niin paljon mielenterveyteen liittyviä terveyshaittoja ja paineita omassa elämässään. Ohjelman tulee tunnistaa mielenterveys myös yhdenvertaisuuden näkökulmasta ja kaventaa nuorten keskinäisiä mielenterveydellisiä eroja. Hyvä nuorisopolitiikka osana esimerkiksi palvelujärjestelmien kehittämistä ja perhepolitiikkaa ehkäisee mielenterveysongelmia tulevaisuudessa ja on osaltaan ratkaisemassa syrjäytymisen ongelmaa.

Suomen tavoitteet nuorisoalan kansainväliselle ja eurooppalaiselle yhteistyölle

Luonnoksessa valtakunnalliseksi nuorisotyön ja –politiikan ohjelmaksi asetetut tavoitteet kansainväliselle ja eurooppalaiselle nuorisoalan yhteistyölle ovat valtion nuorisoneuvoston mielestä kannatettavia. Valtion nuorisoneuvosto tahtoo muistuttaa, että nuorille kansainvälisyys, kulttuurien moninaisuus ja kestävä kehitys ovat nuorten arkipäivää. Nykyinen nuorten sukupolvi on historian suurin maailmassa. YK:n päätöslauselmassa 2250 Nuoret, rauha ja turvallisuus nuoret on tunnustettu keskeisiksi kansainvälisen turvallisuuden ja rauhan ylläpitäjiksi ja edistäjiksi. Lauselmassa todetaan, ettei pysyvää rauhaa voi olla ilman nuoria. VANUPOssa nuorten kansainvälisen toimijuuden tulee näkyä konkreettisesti: esimerkiksi ilmastonmuutoksen ratkaisijoina nuorille tulee antaa entistä vahvempi rooli kansainvälisissä instituutioissa, kuten Euroopan unionissa. Valtakunnallisessa nuorisotyön ja –politiikan ohjelmassa tulee olla vahvemmin keinoja, miten näitä vaikutuskanavia nuorille mahdollistetaan.

Suomalainen nuorisotyö on kansainvälisesti huippuluokkaa. Suomalaisen nuorisotyön maineen ylläpito on tärkeää ja sitä tulee jatkossakin pitää eräänlaisena suomalaisena vientituotteena.

Painopisteet nuorisoalan valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

Nuorisolain mukainen osaamiskeskustoiminta on yksi väline valtakunnallisen nuorisotyön ja –politiikan ohjelman toimeenpanossa. Nuorisolain asetuksen §2 mukaan painopisteet nuorisolain 19 §:n mukaisten nuorisoalan osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle määritellään VANUPOssa. Jotta osaamiskeskuksilla on aikaa suunnitella toimintaansa vastaamaan OKM:n tavoiteohjaamia nuorisotyön tavoiteohjausintressejä, on tärkeää määritellä osaamiskeskusten painopisteet nyt luonnoksessa esitettyä yksityiskohtaisemmin. Edellisen VANUPO:n arvioinnissa valtion nuorisoneuvosto esitti, että valtionapukelpoisuutta hakiessa on hyvä varata aikaa siihen, että hakijoilla on enemmän aikaa luoda kumppanuuksia. Osaamiskeskusten painopisteiden yksityiskohtaisempi avaaminen edistää tätä tavoitetta ja helpottaa osaamiskeskuksen aseman suunnittelemista ja hakemista.